

دانشگاه بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم تربیتی گرایش تحقیقات آموزشی

عنوان:

رابطه استفاده از ماهواره و اینترنت با هویت دینی دانش آموزان سال سوم متوسطه شهرستان زاهدان

استاد (اساتید) راهنما:

دکتر حسین جناآبادی

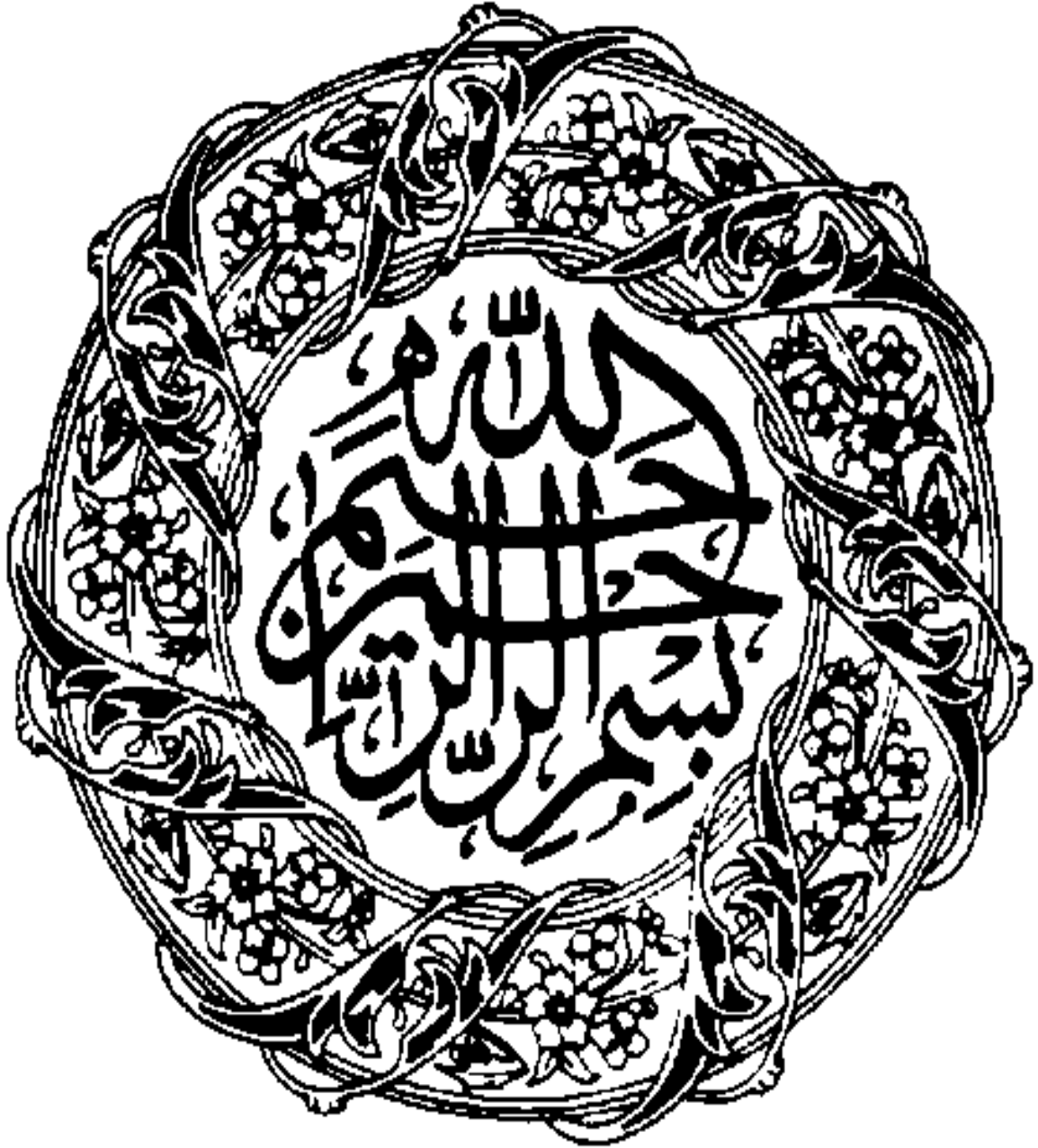
استاد مشاور:

دکتر عبدالوهاب پورقاز

تحقیق و نگارش:

مصطفی اصغریان

دیماه ۱۳۹۳

بسمہ تعالیٰ

این پایان نامه با عنوان رابطه استفاده از ماهواره و اینترنت با هویت دینی دانش آموزان سال سوم متوسطه شهرستان زاهدان قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی توسط دانشجو مصطفی اصغریان با راهنمایی دکتر حسین جناآبادی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

مصطفی اصغریان

این پایان نامه واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ توسط هیئت داوران بررسی و درجه به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

دکتر حسین جناآبادی

استاد راهنما:

استاد راهنما:

دکتر عبدالوهاب پورقاز

استاد مشاور:

داور ۱:

داور ۲:

نماینده تحصیلات تکمیلی:

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مصطفی اصغریان تعهد می کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: مصطفی اصغریان

امضاء

تقدیم به:

ساحت مقدس

نقطه اتصال زمین و آسمان، بارش هرچه خوبی از ملکوت عشق و ایمان برخواهدش تشنگی خاک نشینان، روح
زمین و زمان، هستی کون و مکان، صاحب عصر،
حضرت مهدی صاحب الزمان (عج).

و

تقدیم به پدر و مادر مهربانم

که وجودشان برایم همه عشق است و وجودم برایشان همه رنج، توانشان رفت تا به توانایی رسم، موهایشان
سپیدی گرفت تا روحم سپید بماند. آنانکه فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه جاودانی
زندگی من است، در برابر وجود گرمشان زانوی ادب به زمین می نهم و بادلی ملامال از عشق و محبت بردستانشان
بوسه می زنم.

تقدیر و سپاس

حمد و سپاس بی پایان پروردگاری را که به بندگانش عقل و شعور عنایت فرمود تا بوسیله آن مصالح دنیا و آخرت خویش را تشخیص داده و بدانند که این جهان پهناور با این نظام فوق العاده ای که خداوند بزرگ و توانا آفریده، عبث و بی فایده نیست. پروردگاری که گوهر اندیشه را سرمایه وجود آدمی نهاد. پس سزاوار سپاس خدایی است که او را ستایش می کنیم. از او استعانت می جوئیم و به درگاه او توبه می کنیم و از شر نفسها و اعمال بدمان به او پناه می جوئیم. بر خود واجب می دانم تا از زحمات و مساعدت های کلیه عزیزانی که در انجام و تدوین این پژوهش ما را یاری کردند صمیمانه قدردانی و سپاسگذاری نمایم:

در ابتدا از استاد راهنمای عزیز **جناب آقای دکتر حسین جناآبادی** تشکر می کنم که با صبر، حوصله و مساعدت های مشفقانه و همراه با بردباری در انجام این پژوهش مرا یاری نمودند.

از استاد مشاور **گرانقدر جناب آقای دکتر عبدالوهاب پورقاز** تشکر می کنم.

در نهایت از همه عزیزانی که در تدوین و اجرای این پژوهش مرا یاری نموده اند کمال تشکر و سپاس را دارم.

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه استفاده از ماهواره و اینترنت با هویت دینی دانش آموزان سال سوم متوسطه انجام شده است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بوده است و جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان سال سوم مقطع متوسطه شهر زاهدان در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ به تعداد ۳۹۵۸ نفر می باشد که از بین آنها ۳۵۹ دانش آموز با روش تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. در این پژوهش از پرسشنامه های استاندارد سنجش هویت دینی دکتر برهنی (۱۳۵۳)، آزمون اعتیاد به اینترنت کیمبرلی یانگ (۱۹۹۹) و هم چنین پرسشنامه محقق ساخته اعتیاد به ماهواره استفاده گردید، که پایایی آنها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۷ ، ۰/۸۸ و ۰/۸۲ بوده است. در پژوهش حاضر، با توجه به ماهیت داده ها و مقیاس اندازه گیری، تجزیه و تحلیل داده ها در دو سطح آمار توصیفی از جمله جداول، میانگین و انحراف معیار برای توصیف وضعیت آزمودنی ها در متغیرهای مورد مطالعه، و در سطح آمار استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون برای مشخص نمودن رابطه بین متغیرها و همچنین از آزمون t تک گروهی، آزمون مستقل و آزمون F برای آزمون فرضیه های تحقیق و متغیرهای مورد بررسی استفاده شد. یافته های پژوهش حاکی از آن است که وضعیت هویت دینی دانش آموزان رضایت بخش نمی باشد، اعتیاد به اینترنت و اعتیاد به استفاده از ماهواره در بین دانش آموزان مشاهده نگردید، بین استفاده از ماهواره و هویت دینی دانش آموزان رابطه معناداری مشاهده نگردید، اما بین استفاده از اینترنت و هویت دینی دانش آموزان رابطه معنادار مشاهده شد. میانگین هویت دینی دانش آموزان پسر بیشتر از دختران است، اما در استفاده از ماهواره و اینترنت بین پسران و دختران تفاوت معناداری مشاهده نگردید. همچنین بین استفاده از ماهواره، اینترنت و هویت دینی دانش آموزان رشته های مورد بررسی تفاوت معناداری مشاهده نگردید.

کلمات کلیدی: هویت دینی، ماهواره، اینترنت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ بیان مسئله
۵	۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	۴-۱ اهداف تحقیق
۷	۵-۱ سوالات تحقیق
۷	۶-۱ تعاریف مفهومی و عملیاتی
۱۰	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۱۱	۱-۲ بخش اول: هویت
۱۷	۱-۲-۱ بحران هویت
۱۸	۲-۱-۲ هویت دینی
۲۱	۳-۱-۲ ابعاد هویت دینی
۲۳	۴-۱-۲ عوامل موثر بر هویت دینی
۲۵	۵-۱-۲ موانع دستیابی به هویت دینی
۲۶	۶-۱-۲ بحران هویت دینی
۳۰	۲-۲ بخش دوم: ماهواره
۳۰	وسایل ارتباط جمعی
۳۲	۱-۲-۲ نظریه های رسانه های گروهی
۳۵	۲-۲-۲ نقش رسانه ها در هویت یابی
۴۱	۳-۲-۲ تاریخچه تلویزیون
۴۲	۴-۲-۲ ویژگی های تلویزیون و اثرات آن

۴۵ ماهواره
۴۶ ۵-۲-۲ اهداف و کاربردهای ماهواره
۴۷ ۶-۲-۲ مزیت ها و ضعف های ماهواره
۵۰ ۷-۲-۲ ورود ماهواره به ایران
۵۰ ۸-۲-۲ ماهواره های موجود در فضای ایران
۵۲ ۹-۲-۲ شبکه های تلویزیونی فارسی زبان ماهواره
۵۷ ۱۰-۲-۲ شیوه های تبلیغی (فرهنگی- سیاسی) در شبکه های ماهواره
۵۹ ۱۱-۲-۲ چالش هایی که ماهواره ایجاد می کند
۶۳ ۳-۲ بخش چهارم: اینترنت
۶۴ ۱-۳-۲ تاریخچه تکامل اینترنت
۶۶ ۲-۳-۲ ورود اینترنت به ایران
۶۷ ۳-۳-۲ ویژگی های اینترنت
۷۰ ۴-۳-۲ کاربردهای اینترنت
۷۳ ۵-۳-۲ اینترنت و بحران هویت
۷۶ ۶-۳-۲ اینترنت و هویت دینی
۷۷ ۴-۲ پیشینه پژوهش
۷۹ ۵-۲ جمع بندی
۸۲ فصل سوم: روش تحقیق
۸۳ ۱-۳ روش تحقیق
۸۳ ۲-۳ جامعه آماری
۸۳ ۳-۳ نمونه و روش نمونه گیری
۸۴ ۴-۳ روش و ابزارهای گردآوری داده ها
۸۶ ۵-۳ شیوه تجزیه و تحلیل داده ها
۸۷ فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش

۸۸ ۱-۴ تجزیه و تحلیل داده های دموگرافیک
۸۹ ۲-۴ تجزیه و تحلیل استنباطی (بررسی سوالات پژوهش)
۹۴ فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری
۹۵ ۱-۵ بحث
۹۶ ۲-۵ نتیجه گیری
۹۷ ۳-۵ پیشنهادها
۹۸ ۴-۵ محدودیت های پژوهش
۹۹ منابع
۱۰۷ پیوست ها
۱۰۷ پیوست (الف) پرسشنامه ها
۱۱۱ پیوست (ب) نتایج آماری

فهرست جدول ها

عنوان جدول	صفحه
جدول (۱-۲) فهرست ماهواره های قابل دریافت درایران	۵۱
جدول (۲-۲) شبکه های تلویزیونی فارسی زبان	۵۳
جدول (۳-۲) شبکه های ماهواره ای فارسی زبان خارج از کشور	۵۵
جدول (۱-۳) توزیع نمونه برحسب تفکیک جنسیت	۸۴
جدول (۱-۴) نتایج توزیع فراوانی برحسب جنسیت دانش آموزان	۸۸
جدول (۲-۴) نتایج توزیع فراوانی برحسب رشته تحصیلی دانش آموزان	۸۸
جدول (۳-۴) آماره های توصیفی هویت دینی، اینترنت و ماهواره.....	۸۹
جدول (۴-۴) نتایج آزمون T تک گروهی درارتباط باوضعیت هویت دینی، اعتیادبه اینترنت و ماهواره دانش آموزان.....	۸۹
جدول (۵-۴) نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون درارتباط با رابطه بین استفاده از ماهواره و اینترنت با هویت دینی	۹۰
جدول (۶-۴) مقایسه استفاده ازاینترنت، ماهواره وهویت دینی دانش آموزان با توجه به جنسیت.....	۹۱
جدول (۷-۴) تفاوت بین استفاده ازاینترنت، ماهواره وهویت دینی دانش آموزان باتوجه به رشته تحصیلی آنان.....	۹۲
جدول (۸-۴) مقایسه استفاده ازاینترنت، ماهواره وهویت دینی دانش آموزان باتوجه به رشته تحصیلی آنان.....	۹۲

فصل اول

کلیات تحقیق

هویت مفهومی است که در حوزه های گوناگون از جمله علوم اجتماعی و روان شناسی، مطالعه شده و به نوعی، موضوعی میان رشته ای است. از دیدگاه روان شناسی، شکل گیری هویت، با طرح شدن پرسشهای اساسی درباره معنا و زندگی در دوران نوجوانی آغاز می شود. بدیهی است، دستیابی به پاسخ مناسب برای این پرسشها سبب تثبیت هویت افراد و کاهش ابهام ها و اغتشاشهای فکری آنها می شود. بیشتر صاحب نظران بر این باورند که رویکرد فرد به دین (هویت دینی) سبب جهت دهی به دیگر جنبه های هویتی او می شود. به آن دلیل که یکی از کارکردهای اصلی دین، تثبیت معنا و هدف نهایی زندگی انسان است. تثبیت هویت دینی- مذهبی در نوجوان ضمن ساماندهی ذهنی و فکری او، راه را برای شکل گیری وقوام دیگر جنبه های هویتی هموار می سازد. این در حالی است که نوجوانان و جوانان امروزی با مشکلاتی مانند نداشتن هدف یا معنایی برای زندگی، سردرگمی در عرصه تصمیم گیری و تعدد منابع هویت ساز رو به رو هستند (اسکوفیلد کلارک^۱، ۱۳۹۲: ۱۱۶).

امروزه گسترش و توسعه وسایل ارتباط جمعی به حدی است که دوران حاضر را «عصر ارتباط» نامیده اند. مک لوهان دنیا را با مفهوم «دهکده جهانی» می شناسد و می گوید وسایل ارتباط جمعی دارای چنان قدرتی هستند که می توانند نسلی تازه در تاریخ انسان پدید آورند، نسلی که با نسلهای پیشین بسیار متفاوت است (ستوده، ۱۳۸۸: ۵۸).

ماهواره، اینترنت، سیستم های پیشرفته و دیگر فن آوری های ارتباطی، ابزارهای مهم انتقال و تبادل معلومات و اطلاعات و فرهنگ هستند و در شکل گیری هویت جوانان نقش به سزایی دارند. در چنین شرایطی، تلاش برای مهار و سودهی به تبادل اطلاعاتی و فرهنگ از سوی کشورهای قدرتمند و ایجاد همگونی فرهنگی و نیز اثرپذیری جهان عقب مانده از ایده، فرهنگ و اندیشه جهان پیشرفته و مدرن، طبیعی و گاهی اجتناب ناپذیر است (یاوری و ثاق، ۱۳۹۲: ۱۳).

نفوذ سریع و گسترده وسایل الکترونیکی جدید و در همان حال، بسته بودن فضای فرهنگی کشور سبب شده تا تغییر هویت نزد جوانان ایرانی بسیار زودحادث شود. رسانه های الکترونیکی جدید، از نظر هویتی وضعیت تازه ای را ایجاد کرده اند که بسیاری از جوانان کاربر این وسایل در ایران هم اکنون مانند غربی ها رفتار می کنند، لباس می پوشند و موسیقی آنها را گوش می دهند. این وسایل در آینده ای نه چندان دور، کاربران آن را در ایران، منفعل و از نظر ذهنی کاملاً وابسته به غرب خواهد ساخت. هویتی را که رسانه های الکترونیکی جدید ترویج می کنند و درصدد ساختن آن هستند، هویتی فراملی و غربی است، این هویت می تواند با هویت ملی ایرانی در تضاد قرار گیرد (ضیایی پرور، ۱۳۸۷: ۲۸۰-۲۸۱).

با توجه به اهمیت روز افزون تاثیر رسانه های جدید از جمله ماهواره اینترنت بر هویت دینی دانش آموزان و کم توجهی نسبت به

^۱ - Schofield Clark

این موضوع از سوی پژوهشگران این پژوهش درصدد یافتن میزان ارتباط این رسانه ها با هویت دینی دانش آموزان سال سوم مقطع متوسطه شهر زاهدان می باشد. امید است که این کار پژوهشی مقدمه پژوهشهای بعدی در این زمینه را فراهم سازد.

۱-۲ بیان مسئله

پرسش از هویت آدمی، پرسشی به قدمت حیات انسان است. بشر با طرح این پرسش، در پی بازشناختن ویژگی ها، امتیازات، کاستی ها، توانایی ها و وجوه تمایز خود از دیگران برآمده است. اهمیت مسئله پیچیده و غامض هویت در عصر حاضر که با مقتضیات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی ویژه ای روبه رو است تا بدانجاست که این مسئله، علی رغم سابقه دیرینه و قدمت طولانی، نه تنها رنگ کهنگی به خود نگرفته بلکه به یکی از مشغله ها و دغدغه های اساسی بسیاری از دولتمردان، سیاستگذاران، دانشمندان و پژوهشگران رشته های گوناگون بدل شده است (رثوفی، ۱۳۸۹: ۹۲). با وجود افزایش و شدت یافتن فرآیندهای توسعه و نوسازی در تمام ابعاد خود، مذهب همچنان منبع مهمی برای هویت و معنا بخشی در جهان متجدد و آشفته به شمار می رود. برخلاف برخی تصورات که مذهب را نتیجه تداوم روند تجددگرایی، محوشده می پنداشتند، دین به عنوان منبع اولیه معنا بخشی و هویت بخشی به بسیاری از مردم دنیا چون مسلمانان، مسیحیان، بودائیان، هندوها و... مطرح است.

در جوامع سنتی، فرهنگ به خودی خود از عهده انجام کار ویژه هویت سازی بر می آمد، چرا که توانایی و قابلیت تفاوت آفرینی و معنا بخشی بسیار بالایی داشت (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۳۹). فرهنگ در جامعه سنتی بامحلی بسته پیوند داشت. در درون چنین فضایی نسبتا بسته و نفوذناپذیر، فرهنگ های معین، معمولا فارغ از دخالت و مزاحمت فرهنگ ها و عناصر بیگانه، عناصر هویت بخش منسجم و تقریبا ثابتی ارائه می کرد. فرآیند جهانی شدن با متحول کردن فضا و زمان، در واقع زندگی اجتماعی را متحول می کند (گیدنز^۱، ۱۹۹۴: ۴، به نقل از گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۴۱-۲۴۲). بر این مبنا از آثار شبکه های ماهواره ای و اینترنت نفوذ بر مرزهای فرهنگی و اجتماعی است. این نفوذ پذیری و فروریزی فزاینده مرزها، فضای امن و خلوت فرهنگ هارا نیز از بین می برد و در فضای بسیار فراخ اجتماعی، فرهنگ های مختلف به آسانی گسترش و جریان می یابند. هنگامی که مهم ترین منبع هویت یابی سنتی چنین متزلزل و نسبی شود، افراد وابسته به آن منبع دچار بحران هویت و معنا می شوند (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۴۶-۲۴۷، به نقل از پترسون^۲، ۱۹۹۹: ۷۹).

همزمان با رشد پرشتاب وسایل ارتباط جمعی در اواسط قرن بیستم، ضرورتی روز افزون برای آگاهی بیشتر در زمینه فرآیندها و تاثیرات این وسایل پدید آمد. از زمان جنگ جهانی اول تا سال ۱۹۵۰ پژوهشگران ارتباط جمعی و روان شناسان اجتماعی، پیام

1 - Giddens

2- Peterson

گیران را غیرفعال و بی دفاع می پنداشتند، آنها معتقد بودند که می توان با روشهای مختلف، از طریق وسایل ارتباط جمعی، پیام گیران را تحت تاثیر قرارداد و آنها را از پای درآورد (دادگران، ۱۳۸۸: ۵۵). این اعتقاد به حدی بود که «سرژ جاکوتین»^۱ در کتاب معروف خود "تبلیغات سیاسی وسیله ای برای تجاوز به خلق" تاثیر این وسایل را اینگونه ارزیابی می کند: «با استفاده از وسایل ارتباطی می توان از طریق تکرارنمادها یا شعارها توده های وسیع انسانی را شرطی ساخت، عادتت تازه در آنها بوجود آورد و آنها را در جهت مطلوب به حرکت درآورد (نیازی، ۱۳۹۰: ۱۸۶).

تکنولوژی های جدید ارتباطی مانند ماهواره و اینترنت، پیامدهای گوناگونی با خود به همراه دارند که به نظر مهم ترین آنها در حوزه فرهنگ تجلی می یابد. همان طور که مارشال مک لوهان خاطر نشان کرده، رسانه یا خودپیام است و یا اصولا برای پیام رسانی بوجود آمده است. پیام نیز به همین تعبیر یا خود فرهنگ است و یا برای انتقال فرهنگ انتشار یافته است. از اینرو، این رسانه ها حامل پیام ها و فرهنگ های خاصی هستند که باگسترش آنها، پیام ها و فرهنگ ها نیز انتشار می یابد (ضیایی پرور، ۱۳۸۷: ۱۴۷).

بنابراین وسایل ارتباط جمعی رامی توان در زمره نهادهای اجتماعی و یکی از عوامل عمده و موثر بر فرآیند پذیرش هنجارها و ارزشهای اجتماعی یا اجتماعی شدن قلمداد نمود. افراد معمولا ارزشها، اعتقادات، گرایشها و رفتارها را از دیگران و از خلال روند تربیت اجتماعی و جامعه پذیری فرا می گیرند (ساروخانی، ۱۳۷۸: ۹۴).

فرهنگ، عناصر و اجزای آن (اعتقادات، باورها و ارزشها) از جمله عوامل وحدت بخش در جامعه است که درونی شدن آنان در افراد ضامن امنیت ملی است. در بررسی تاثیر ماهواره و اینترنت بر باورها و ارزشهای دینی و عقیدتی لازم است به نقش آنها در خلق و القای ارزشهای نو که معمولا با ارزشهای دینی و ملی ما در تعارض است، توجه شود.

این امر در مورد جوانان به عنوان بخشی از مخاطبان این رسانه ها از حساسیت بیشتری برخوردار است، چرا که آنان به اقتضای شرایط سنی و به دلیل روحیه کنجکاوی، شجاعت و میل به اجتماعی شدن، در پی تجربه امور نوظهورند (لاریجانی و ملکی، ۱۳۸۶: ۱۳۸).

^۱ - Sergh Jakutin

۱-۳ ضرورت و اهمیت تحقیق

امپریالیسم غرب بنا بر ماهیت استکباری خود، به سلطه سیاسی و اقتصادی بر کشورها اکتفا نمی کند؛ بلکه علاوه بر آن، در پی سلطه فرهنگی نیز می باشد. از مهم ترین ابزارهای ارتباطی آنها برای این تهاجم فرهنگی تلویزیون های ماهواره ای و اینترنت می باشد. اگر چه این ابزارها ماهیتا منفی نیستند و می توان از آنها استفاده های مطلوبی کرد، اما متأسفانه در حال حاضر اکثریت قریب به اتفاق این رسانه های ارتباطی، ابزاری برای سلطه فرهنگی غرب بر سایر جوامع می باشد.

استکبار جهانی با راه اندازی روزنامه ها و شبکه های رادیویی و تلویزیونی مختلف سعی می کند اعتقادات دینی جوانان را تضعیف کند. امروزه ۲۵۰۰ شبکه ماهواره ای قابل دریافت در ایران هستند که بین آنها ۲۳۲ شبکه مبتدل، ۲۷۳ شبکه تبلیغ ادیان ساختگی، ۷۴ شبکه مدلباس و ۳۰۰ شبکه موسیقی به چشم می خورد. آخرین حلقه این تلاش ها راه اندازی تلویزیون بی بی سی فارسی در دیماه ۱۳۸۷ بود. این شبکه ها که مستقیماً توسط سازمان های اطلاعات غرب اداره می شوند با کمک کارشناسان مجرب با آخرین فنون رسانه ای به تضعیف ایمان مردم و اعتماد آنان به نظام مشغولند (رنجبران، ۱۳۸۸: ۱۲).

در حال حاضر در شبکه های ماهواره ای برای هر سلیقه ای برنامه ای وجود دارد؛ مانند مجموعه تفسیرها و خبرها، فیلم های هیجان انگیز، موسیقی راک و... یک محقق مصری می گوید: « کسانی که آنتن ماهواره می خرند، ترجیح می دهند سکس و خشونت تماشا کنند.» و از تاثیر ارزشهای غربی بر کودکان مصری نگران است. محقق دیگری اظهار می دارد: « در مصر، بشقابها زیان هایی در پی داشته اند.» (دیابولیکا، ۱۹۹۴: ۷، به نقل از رصد فرهنگی، ۱۳۸۶: ۲۴). سنت گرایان سعودی معتقدند که برنامه های تلویزیونی، فرهنگ بسیار سنتی آنها را آلوده خواهد کرد. (کریستین ساینس، ۱۹۹۳: ۱۷-۲۳، به نقل از رصد فرهنگی، ۱۳۸۶: ۲۴).

برهمن های هندی به آنچه که استارتی. وی میان دختران جوان - از کلکته تا بمبئی - رواج می دهد، اعتراض دارند، زیرا دختران جوان، ساری را کنار گذاشته و شلوارهای کابویی می پوشند و خود را به صورت غربی می آریند. مهاتمیر محمد، نخست وزیر مالزی می گوید: « چرا مورداک ۶۴ سهم از استار تی. وی را به قیمت ۵۰۰ میلیون دلار خریداری کرده است؟ اگر وی در فکر کنترل اخباری نیست که ما دریافت می کنیم، پس منظورش چیست؟ احتمالاً در پس این اقدام همانا قدرت، نفوذ و تهاجم فرهنگی وجود دارد.» (جونز، ۱۹۹۳: ۱۲، به نقل از رصد فرهنگی، ۱۳۸۶: ۲۵). هونکر، رهبر درگذشته آلمان شرقی نیز اظهار کرده بود: « خطر اصلی بر بام هاست. از آنجاست که تصورات بیمار گونه از بهار شرق شکل می گیرد.» (شفیع خانی، ۱۳۷۳: ۵۵، به نقل از رصد فرهنگی، ۱۳۸۶: ۲۵).

ماهواره های تلویزیونی همچون تیغ دو لبه ای هستند که دو طرف آن می برد. ماهواره ها همانگونه که قادرند تنگنا های ارتباطی، فرهنگی، آموزشی و بهداشتی را در کشورهای دچار کمبود نیروی انسانی متخصص را برطرف کنند و نقش اطلاع رسانی و... را ایفا نمایند، می توانند تسهیلات سلطه فرهنگی را نیز فراهم کنند.

اکنون سالهاست که بسیاری از خانواده های ایرانی در کنار استفاده از برنامه هایی که از سیمای جمهوری اسلامی ایران پخش می شود، برنامه های تلویزیون های ماهواره ای را نیز تماشا می کنند، حتی در بعضی از این خانواده ها تماشای برنامه های تلویزیون های ماهواره ای آن چنان رواج دارد که کمتر فرصت استفاده از برنامه های سیمای جمهوری اسلامی ایران را پیدا می کنند.

در خصوص اینترنت نیز می توان گفت که در ایران شاید هیچ پدیده رسانه ای دیگری، در سالهای اخیر، به اندازه اینترنت رشد نداشته است. افزایش تصاعدی ضریب نفوذ اینترنت در ایران و در کنار آن افزایش تعدادسایت ها، وبلاگها و پایگاه های اطلاع رسانی بر روی این شبکه جهانی، توجه به ابعاد مثبت و منفی و چالشهای سیاسی، امنیتی و فرهنگی آن را ضروری ساخته است. نتایج برخی مطالعات نشان می دهد که بیشترین تعداد کاربران اینترنت را جوانان ۱۸ تا ۲۸ ساله تشکیل می دهند و میزان استفاده از اینترنت طی سالهای اخیر در میان جوانان رو به افزایش است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و بروز تحولات اجتماعی و فرهنگی ناشی از آن، مسئولیت خطیری را برعهده مسئولان و دست اندرکاران فرهنگی نظام گذارده شد که از جمله آن پرورش نسل جوان مطابق بالگوهای انسانی و آرمانی و جهان بینی اسلامی بوده است. از اینرو بحث تازش فرهنگی و ایمن سازی نسل جوان در برابر فناوری های جدید ارتباطی به خصوص ماهواره و اینترنت که عموماً از طرف غربی ها مدیریت و تغذیه می شوند، به گونه های جدی در کشور مطرح است.

شصت درصد جمعیت کشورمان را جوانان تشکیل می دهند، جوانانی که سرمایه اصلی و انرژی ذخیره شده نظام جمهوری اسلامی اند که در صورت تربیت صحیح و درست و مطابق با آرمانها و اهداف دینی و ملی نظام می توان به آنها به عنوان مولفه و بخشی از قدرت ملی تکیه کرد. بنابراین لازم و ضروری است هرگونه اسباب و عواملی که منجر به ایجاد ضعف و سستی در باورها، ارزش ها و روحیه ملی گرای جوانان می شود، شناسایی و بامدیریت صحیح، منطقی و علمی با این عوامل برخورد شود.

با عنایت به این مسئله، ضروری است تا وضعیت باورها و ارزشهای دینی و عقیدتی جوانانی که از ماهواره و اینترنت استفاده می کنند بررسی شود. و در صورت وجود ارتباط زیاد این رسانه ها با هویت دینی جوانان اقدامات لازم برای هویت سازی دینی جوانان انجام شود. این پژوهش پاسخی به این نیاز است تا زمینه برای پژوهش های ژرف نگر و عمیق تر بعدی فراهم گردد.

۴-۱ اهداف تحقیق

هدف کلی پژوهش حاضر تعیین رابطه استفاده از ماهواره و اینترنت با هویت دینی دانش آموزان سال سوم مقطع متوسطه شهر زاهدان می باشد. اهداف جزئی این تحقیق عبارتند از:

- ۱- تعیین وضعیت هویت دینی، اعتیاد به اینترنت و اعتیاد به ماهواره دانش آموزان پایه سوم متوسطه شهر زاهدان.
- ۲- تعیین تفاوت بین هویت دینی، اعتیاد به اینترنت و استفاده از ماهواره با توجه به جنسیت دانش آموزان پایه سوم متوسطه شهر زاهدان.
- ۳- تعیین تعیین تفاوت بین هویت دینی، اعتیاد به اینترنت و استفاده از ماهواره با توجه به رشته تحصیلی دانش آموزان پایه سوم متوسطه شهر زاهدان.

۵-۱ سوالات تحقیق

- ۱- وضعیت هویت دینی، اعتیاد به اینترنت و اعتیاد به ماهواره دانش آموزان پایه سوم متوسطه شهر زاهدان چگونه است؟
- ۲- آیا بین استفاده از ماهواره و اینترنت با هویت دینی دانش آموزان پایه سوم متوسطه شهر زاهدان رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین اعتیاد به اینترنت، استفاده از ماهواره و هویت دینی دانش آموزان با توجه به جنسیت آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟
- ۴- آیا بین اعتیاد به اینترنت، استفاده از ماهواره و هویت دینی دانش آموزان با توجه به رشته تحصیلی آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟

۶-۱ تعاریف مفاهیم

۱-۶-۱ هویت دینی

از نیازهای فطری آدمی، گرایش به عشق و پرستش است؛ یعنی، فرد مستقل از هر نوع یادگیری در درونش تمایل به عبادت و بندگی خدا را احساس می کند. چنین احساس و تمایلی در اعمال و رفتار دینی آشکار می شود. رابطه آدمی و دین و نسبتی که با آن پیدا می کند در مقوله هویت دینی تبیین می شود. دین، دینداری و هویت دینی در نظریه ها و پژوهشهای اجتماعی همواره مورد توجه بوده است.

هویت دینی به جاودانه بودن انسان اشاره دارد؛ جلوه ای زیبا به او می دهد و راه های رسیدن به کمال را بیان می کند (لطف آبادی، ۱۳۸۵: ۳۶). هویت دینی از دیدگاه روانشناختی به رابطه آدمی با دین و عوامل آن، میزان تعلق و گرایشهای فرد بر حول

ارزشها و موازین دینی و چگونگی تاثیر آنها در زندگی او در نظر گرفته شده که دارای ابعادی همچون رابطه فرد با خویشتن، رابطه فرد با خدا، رابطه فرد با جهان هستی و رابطه فرد با جامعه است (حاجیانی، ۱۳۸۸: ۴۵۴).

با توجه به مجموع این مباحث، در این پژوهش منظور از هویت دینی، احساس وابستگی و تعهد فرد نسبت به باورها، احکام و ارزشهای دینی است. در واقع می توان گفت هویت دینی به معنای احساس وابستگی و تعهد فرد نسبت به باورها، احکام و ارزشهای دینی است. هویت دینی به عنوان هویت جمعی متضمن آن سطح از دینداری است که با مای جمعی یا همان اجتماع دینی یا امت مقارنت دارد (دوران، ۱۳۸۸: ۸۴).

تعریف عملیاتی هویت دینی: در پژوهش حاضر هویت دینی دانش آموزان توسط نمره ای که در پرسشنامه هویت دینی براهنی کسب می کنند به دست می آید.

۱-۶-۲ اعتیاد به ماهواره

ماهواره وسیله ای است که می تواند سیگنال های دریافتی از نقاط مختلف رابه هر نقطه مورد نظر بفرستد. براین اساس، ساکنین مناطق دور افتاده می توانند به سادگی با برپایی گیرنده های جمعی، ارتباط خود را برقرار سازند (دادگران، ۱۳۸۱: ۱۸۳). به عبارتی دیگر آن دسته از شبکه های تلویزیونی که برنامه های خود را از طریق ماهواره های تل استار و هات برد و... پخش می کنند، شبکه های ماهواره ای نام دارند (مجبی، ۱۳۸۸: ۱۱).

تعریف عملیاتی اعتیاد به ماهواره: در این پژوهش اعتیاد به ماهواره دانش آموزان از طریق نمره ای که در پرسشنامه محقق ساخته اعتیاد به ماهواره کسب می شود به دست می آید.

۱-۶-۳ اعتیاد به اینترنت

اینترنت اصلی ترین عامل فضای مجازی شناخته می شود. یکی از اتفاقات مهم در پایان هزاره دوم، ظهور فناوری های ارتباطی است که برجسته ترین آنها اینترنت است. فضای آزاد اینترنتی محل حضور میلیونها کنشگراست که می توانند با تفسیرهای نمادین در اینترنت: (۱) به کنش فردی و جمعی متقابل بپردازند؛ (۲) در اجتماعات مجازی حضور سایبری داشته باشند؛ (۳) گروه مجازی تشکیل دهند؛ (۴) با افراد دیگری که از اینترنت استفاده می کنند به بحث آزاد در مورد موضوعات گوناگون بپردازند (ربیی، ۱۳۸۷: ۹).

اینترنت بزرگترین شبکه موجود در جهان است که از میلیونها کامپیوتر شخصی، مسیریاب و تجهیزات مخابراتی تشکیل شده است (موسوی، و سبزعلی گل، ۱۳۸۵: ۹۳). اینترنت از نظر جامعه شناسی، یک سیستم است و یا به تعبیری دیگر مدخلی بر جامعه الکترونیک است. جامعه ای که از عناصر اصلی تولیدکنندگان (سایت ها یا شبکه های مرتبط)، واسطه ها (توزیع

کنندگان) و مصرف کنندگان (کاربران) تشکیل شده است (محسنی، ۱۳۸۰: ۷۲).

تعریف عملیاتی اعتیاد به اینترنت: در این پژوهش اعتیاد به اینترنت دانش آموزان از طریق نمره ای که در پرسشنامه اعتیاد به

اینترنت کیمبرلی یانگ کسب می شود به دست می آید.